

Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme* (Topkapı Sarayı Ktp., Koğuşlar 915, 1^a)

daki çalışmaları ile de kendisini kabul ettirmiştir. Ancak o, daha çok *Vekâyi'nâme* adlı Osmanlı tarihi ile ün yapmıştır. Seyyid Lokman ve Ta'likzâde Mehmed Subhi efendilerin resmen *şehnâme*ci" tayin edilip bu alanda eser vermelerinden sonra, onun zamanına kadar devlet tarihçiliği ihmal edilmişti. Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*'sini Has Oda hizmetinde iken (1659-1665) IV. Mehmed'in emriyle yazmaya başlamıştır. 1648'den yani IV. Mehmed'in tahta çıkışından 1664 yılına kadar olan devreyi çeşitli kaynaklardan faydalanarak, 1678'e kadar geçen vak'aları da müşahedelerine dayanarak günü gününe yazmış, İstanbul kaymakamı olarak padişah maiyetinden uzak bulunması sebebiyle, 1678-1682 arasını da özet halinde kaleme almıştır. *Vekâyi'nâme*'nin dili oldukça sade, üslûbu güzeldir. IV. Mehmed devri için birinci derecede kaynak olan eser, daha sonraki tarihçilerden Naimâ, Silâhtar Mehmed Ağa, Defterdar Mehmed Paşa ve Râşid tarafından da kullanılmıştır. Abdi Paşa'nın *Vekâyi'nâme*'si henüz yayımlanmamış

olup iyi bir yazma nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Koğuşlar, nr. 915). (Öteki bellibaşlı yazmaları için bk. Babinger (Üçok), s. 251; TCYK, I, 111-112; Karatay, *Topkapı-Türkçe Yazmalar*, I, 269-270).

Abdi mahlası ile yazdığı şiirlerini bir divanda toplanan Abdi Paşa'nın, ayrıca Attar'ın *Pendnâme*'si ile Kâ'b b. Züheyr'in *Kaşide-i Lâmiyye*'sine (*Kaşide-i Bürde*) ve *Divân-ı 'Urffî*'deki bazı şiirlere şerhler yazdığı da bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Defterdar Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3305, vr. 56^b; Naimâ, *Tarih*, İstanbul 1283, VI, 407; Silâhtar, *Tarih*, İstanbul 1928, I, 553; Râşid, *Tarih*, İstanbul 1282, I, 42; Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s. 468; *Sicill-i Osmânî*, III, 408; *Osmanlı Müellifleri*, III, 98; Babinger (Üçok), s. 251; TCYK, I, 111-112; Karatay, *Topkapı-Türkçe Yazmalar*, I, 269-270; F. Ç. Derin, "Abdi Paşa", *Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, I, 7.

FAHRİ ÇETİN DERİN

ABDUH

(عبدہ)

(bk. MUHAMMED ABDUH).

ABDULLAH

(عبدالله)

Abdullah b. Abdilmuttalib
(ö. 570 m.)

Hz. Peygamber'in babası.

Künyesi Ebû Kusem (ابو قثم), Ebû Muhammed veya Ebû Ahmed'dir (Belâzürî, *Ensâbu'l-esrâf*, s. 91). Kaynaklara göre Sâsânî Hükümdarı Nüşirevân'ın saltanatının 24. yılında doğmuştur. Aynı tarihi nakleden ve Hz. Peygamber'in söz konusu saltanatın 42. yılında doğduğunu kabul eden Taberî (*Tarih*, II, 154-155), eserinin başka bir yerinde de Nüşirevân'ın kırk yedi veya kırk sekiz yıl saltanat sürdüğünü belirttiğinden sonra, Abdullah'ın bu saltanatın 42. yılında doğduğunu söylemektedir (II, 103). Bu durum, onun veya müstensihlerin, yanlışlıkla, "vefat etti" (توفي) yerine "doğdu" (ولد) ifadesini kullanmalarıyla açıklanabilir. Annesi Fâtıma bint Amr'dır. Bazı kaynaklarda doğumu ve gençliğiyle ilgili menkıbevi hadiseler anlatılır (Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, I, 182). Doğruluğu tartışma konusu olan bu tür rivayetler, müslümanların Hz. Peygamber'e ve onun soyuna olan sevgilerinin bir belirtisi kabul edilmelidir.

Babası Abdülmuttalib, zemzem kuyusunu yeniden ortaya çıkarıp onarması sırasında Kureyş kabilesinin diğer eşrafi tarafından rencide edilmiş ve o tarihte Hâris'ten başka oğlu olmadığı için müdafasız kalmıştı. Bu sebeple, on erkek çocuğa sahip olduğu takdirde birini kurban etmeyi adanmıştı. Bu arzusu gerçekleştikten sonra gördüğü bir rüya üzerine nezrini hatırlamış, kurban edilecek çocuğu belirlemek maksadıyla oğulları arasında kura çekmiş, kura o günkü oğullarının (veya aynı anadan doğanların) en küçüğü olan Abdullah'a çıkmıştı. Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'ı kurban etmeye kalkışınca kendi kızları, diğer bir rivayete göre ise Abdullah'ın dayıları veya Kureyş'in ileri gelenleri bu olaya şiddetli tepki göstermişler ve böyle bir şey yaptığı takdirde bunun kendisinden sonra kötü bir âdet haline gelebileceğini hatırlatmışlar, ayrıca adak borcundan kurtulmak için Abdullah'ın yerine deve kurban etmenin daha uygun olacağını söylemişlerdir. Kaynakların çoğu, bu çözümün Medinelî bir arrâfe (bk. ARRÂF) tarafından teklif edildiğini kaydeder. Abdülmuttalib, o günkü örf'e göre diyet olarak kabul edilen on deve getirtmiş, Abdullah ile develer arasında kura çekirtmiş, fakat kura Abdullah'a çıkmış; deve sayısını onar onar artırarak kuraya devam etmiş, sayı yüze ulaşınca kura develere çıkmıştır. Bunun üzerine yüz deveyi kurban ederek çok sevdiği oğlu Abdullah'ı kurtarmıştır. Bazı yazarlar, Abdullah'ın kurban edilmesiyle ilgili bu meşhur rivayetin doğru olmadığını iddia etmişlerdir. Çünkü bu rivayet içinde Abdullah'ın, babasının en küçük oğlu olduğu ifade edilmekte, halbuki Hamza ile Abbas'ın ondan küçük olduğu bilinmektedir (bk. İA, I, 29). Ne var ki Abdullah hakkında bilgi veren bütün kaynaklar kurban hadisesinden bahsetmekte, Arap örfünde insan diyetin yüz deveye çıkışının bu hadiseyle başladığını, daha sonra İslâm hukukunun da bunu kabul ettiğini ifade etmektedirler. Ayrıca Hz. Peygamber'in, Arap ırkının atası olan İsmâil'i ve kendi babasının kastederek, "Ben iki kurbanlığın oğluyum" dediği rivayet edilmektedir. Diğer bir rivayete göre ise bir bedevî Arap, Peygamber'e, "Ey iki kurbanlığın oğlu!" diye hitap etmiş, o da bunu kabul mânasına gelen bir tebessümle karşılammıştır. Muhaddisler bu hadisin sahih olduğu kanaatindedirler (bk. Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 559; Zürcânî, *Şerhu'l-Mevâhib*, I, 97 vd.; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 230-231). Abdullah'ın, babasının en küçük oğlu olmadığı rivayetine ge-